

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető
minden közlemény
a szerkesztőséghez Nyomtató
utca 9. sz. küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.

Előfizetési ár: egész évre 12 korona, félévre 6 korona.

Hirdetések jutányos áron közöltnek.

Egyes szám ára 30 fillér.

Az előfizetési és hirdetési pénzek
s a lap megrendelésére és
szétküldésére vonatkozó összes
megkeresések **Karai Sándor**
tanárhoz (József Kir. herceg-utca
54. sz.) intézendők.

Uram, maradj velünk!

Mi lesz velünk ha elfut majd a nyár?
Mi lesz velünk, ha őszünk is lejár?
Ha nem marad, csak a rideg telünk...
Uram, mi lesz velünk?

Mi lesz velünk, ha elfogy a sugár?
A nap lemegy, és a sötét beáll.
Ha ránk borul örök, vak éjjelünk:
Uram, mi lesz velünk?

Mi lesz, ha e világból kifogyunk?
S a koporsó lesz összes birtokunk.
Ha már nem élünk, és nem érezünk:
Uram, mi lesz velünk?

...Tiéd Uram a tél, tiéd a nyár.
Te vagy az élet, és te a halál.
A változások rendje mit nekünk?
— Csak Te maradj Uram velünk!!

Szabolcska Mihály.

Zsinat előtt.

A magyar ev. ref. egyház képviselői ismét össze ülnek.

Eddig is fontos ügyekről tanácskoztak, de ezek mégis inkább a részlet jellegével bírtak.

Most az egyház szervezetéről és az iskolákról szóló törvényeket veszik tárgyalás alá.

Arról fognak határozni, hogy az egyház és iskolák hivatalos működése milyen mederben fog lefolyni.

Ha kifejlett egyház társadalmi életünk volna mindenütt, ez a forma nem esnék olyan döntő hatással a mérlegbe.

A legmodernebb formák se pótolhatják az életet s a legelmaradottabb alkotmányal is jól kilehet jönni ha az illető társadalom egészséges.

Nálunk a formák is elavultak, a belső működés is fogyatékos, azért az egyház szervezete valóságos közjogi jelentőséggel bír. Ettől várunk megváltói hivatást, az egyház társadalmi életnek megmozdulását.

Ezért aztán nagy várakozással nézünk az újra megnyíló zsinat elé.

Ennek a zsinatnak pedig végzete az, hogy hazai közállapotaink teljes felfordulása közt, vagy országos események árnyékában üléseznek.

E miatt nagyobb reformokat nem várhatunk. Olyan kérdéseket, hogy nem volna e helyesebb a törvényhozó zsinatot állandósítani, a conventet mint ügyvivő miniszteriumot szervezni s az alkotmányt az egyházakra és egyház megyékre alapozni, nem is érinthetünk.

Nincs semmi munkálat és kialakult vélemény az iskoláknak autonomikus önálló szervezete ügyében sem.

Ezek a nagyfontosságú intézetek az idő folyamán megnöttek és nem férnek többé az egyházközségek szárnya alá.

Sem szakértelemmel, sem pénzzel nem győzzük azokat.

Külön szervezetet kellene hát teremteni számukra s addig is jobban bevonni az egyházi, megyei s a többi felsőbb hatóságokba. Anomalia p. u., hogy a zsinat az egyház tudós férfait, legalább oly mértékben mint a kath. egyház felnem használja s hogy a theol. tanárok abban helyet nem foglalhatnak.

De az sem hagyható szó nélkül, hogy a zsinaton jobbnaira csak az egyházi kormányzat kitünőségei vannak képviselve. Azok tehát, a kik végrefogják hajtani a törvényt. Gondnoknak, esperesnek hivatalból kellene oda bemenni s ezenkívül az egyház megyék s nem a kerületek képviselőinek.

De ezek a reformok jobb időkre valók. Most megelégedhetünk a részletekkel is.

Ilyen lesz a *nagy egyházak felosztása és egyház megyék gyanánt való szervezése*. A szomszédos egyházakkal, de legtöbb helyen önállóan is, ez a szervezet okvetetlen megvalósítandó. A nagy városokba tódul mindenfelől a nép. Ide gyűl a vagyon, itt van a miveltség s itt dől el az államra, a nemzetre és az egyházra fontos életküzdelem. Innét árad mint szivból ismét a vérkeringés a részek felé.

Fél reformmal itt nem lehet boldogulni. Itt a veszély, itt merni kell.

Ha ezt a kérdést sikerül helyesen megoldani, ha a zsinati atyákat nem téveszti meg, holmi szétदारabolást emlegető, de hatalmi helyzetet tekintő érvélés s ha megvalósítják azt, a mit már 1893-ban az egyház elsőrendű közönségének felismertek s a mi azóta méginkább az: *a debreceni egyetemet*, akkor megtettek mindent a mi ez időszerint megtehető.

A szent lélek kegyelme legyen velök.
Az Isten áldása legyen munkájokon.

Dr. Ferencsy Gyula.

Az 1848: XX. t.-c. végrehajtása és a magyar protestáns egyház.

Irta: *Dr. Vajna Géza.*

II.

„Szabad egyház a szabad államban.”

Ez az állam- és egyházpolitika közös ideálja. Ez ideál megvalósulása elé azonban ugy a történelmi mult hagyományai, mint az alkotmány-szervezet tényleges intézményei számos akadályt gördítenek a legtöbb államban. Így nálunk is. Nem jelenti azonban ez azt, hogy ha idővel is, ez eszmény elérhető ne volna. Sőt az államélet fejlődésével bekövetkező minden reformtörekvésnek e távoli cél elérhetésének eszméjéből kell kiindulnia.

Nemzetünk a haladó kor új eszméi iránt való érzékének mindig tanujelét adta. Igazolja ezt a keresztyénség példátlanul gyors elterjedése, megszilárdulása; a reformáció eszméinek minden más országot felülmuló rohamos diadala.

Uj intézményeinkben állami és társadalmi életünk alkotásaiban a nyugatot minden téren elérni, sőt megelőzni igyekszünk. Nincs tehát sem a félelemre, sem a habozásra okunk, eme ügy állami, mint egyházi életünkre kiválóan fontos reform-alkotások keresztülvitelében.

Az irányt határozottan megjelöli az 1848: XX. t. c. 2. és 3. § § a.

E törvény rendelkezései végrehajtva nincsenek. És pedig nincsenek azért, mert: 1. ez *alaptörvény* reális mevalósítását tartalmazó *törvények még mindig késnek*, és 2. mert az eddig hozott törvények is vagy egyáltalán nem, vagy hiányosan hajtják végre.

A 48: XX. t. c. 2. §-a a felekezetek közötti egyenlőségre és viszonyosságra a 3. §. a felekezetek egyházi terheinek állami hordozására vonatkozik. Az egyik a lélek, a másik a test. Targyaljuk külön-külön a kettőt.

As 1848: XX. t. c. 2. §-nak végrehajtása.

E törv. szakasz a „törvényesen bevett minden vallás felekezeteire nézve különbség nélkül *tökéletes egyenlőséget és viszonyosságot*“ állapít meg.

E §. rendelkezésének végrehajtása gyanánt hozattak az 1868. LIII., 1895: XLIII. t. cikkek. Ezek azonban csak részben valósítják meg az elvet.

A 48-ki törvény *tökéletes egyenlőségről és viszonyosságról* beszél. Az *egyenlőség* nem jelenthet egyebet, mint azt, hogy minden törv. bevett vallásfelekezet az *államhoz* való minden vonatkozásában és viszonyában teljesen egyenlő elbírálás és bánásmód alá esik. A törvény intenciója és tartalma épen az, hogy az egyes felekezetek előnyére a történelmi alakulások folytán létesült kiváltságok megszűnjenek, egyik felekezet, a másik hátrányára külön kedvezményekben ne részesüljön.

E törv. szakasz keletkezésének világos és határozott értelme van. Nem szükséges magyarázni, hogy a 48-iki törvényhozás előtt mely felekezetek minő privilegizált helyzetben voltak — és vannak ma is. Ezek a kiváltságok ama felekezeteknek az államhoz való viszonyára vonatkoznak, az alkotmány körébe vágnak, tehát *közjogi, politikai* természetűek. A római és g. katolikus meg a g. keleti egyház főpapjai a több százados mult történelmi fejleményei alapján kiváló szerepet nyertek az ország törvényhozása és kormányzása terén. E kiváltságos jogi helyzet alapja és forrása ez egyháznak azoknak az ország legfontosabb érdekei tekintetében vállalt kötelesegei és terhei, amelyek tehát az ország legfőbb ügyeiben való résztevésük különös előnyeiket indokoltá teszik. Az 1608. I. t. c. ide vonatkozó határozatai tehát megfeleltek ama kor állapotainak.

A 48-ki törvényhozás megváltoztatja alkotmány szervezetünket. Az alkotmány védősáncát kiterjesztetnek. A népből nemzet lesz. A terhek egyenlővé tételnek. Kiváltságos osztályok, rendek létezésé megszűnik.

Elenyészett tehát az alap, amely a római és g. katolikus és g. keleti egyházak kiváltságos helyzetét biztosította. És az 1608. évi állapotot, az 1848: XX. t. c. 2. §-nak alkotása után és annak dacára mégis föntartotta későbbi törvényhozatunk, s az 1885. VII. t. c.-ben sanctionálta.

Mint közjogi és politikai életünk annyi más terén, ugy ebben is az 1848-ki törvények előtti állapotba visszaesést jelent ez. Haladunk — visszafelé. Mert az 1885: VII. t. c. §. c. pontja, amely a két protestáns felekezetnek csak „hivatalban legldösebb 3—3 püspökét“ részesíti a törvényhozásban való részvétel jogában, míg a r. és g. kat. és g. kel. egyházak összes nagyjait, — egyenest ellenkezik a 48: XX. t. c. 2. §-val.

A *tökéletes egyenlőséget* bizonyára nem így értették a törvény alkotói!

Nem akarjuk itt a katolikus egyház régi, az 1848: XX. t. c. ellenére ma is fennálló több más előjogát (pld. az 1723: II. t. c. 7. §. amely szerint a király csak katolikus lehet) felsorolni. Csak a legszembeütőbbet említettük meg.

És mindaddig, amíg a 48: t. c. 2. §-a ellenére, velünk, protestánsokkal és a többi, nem kedvezményezett felekezetekkel szemben a multból föntartott sérelmes állapotok és joghátrányok fennállanak, a 48: XX. t. c. 2 §-át végrehajtottak nem tekinthetjük.

A katolikus egyház számos belső viszonya tekintetében a magyar királynak különös főegyházi előjogai vannak. Ezek, mint a királynak az egyházzal szemben birt jogai, a többi egyházra nézve nem sérelmesek, azok az illető egyház autonomiájának kérdésére vonatkoznak, s így a mi követeléseink körén kívül esnek. — De amely jogviszonyok tekintetében sérelmeink vannak, azoknak megváltoztatását kívánjuk.

A végrehajtás módjában pedig hűvek akarunk maradni ahoz az irányhoz, a melyet az 1848-ki törvényhozás megjelölt: *nem* más egyházak szerzett és meglevő jogainak *elvételét* kívánjuk, hanem azt, hogy ama jogok az 1848: XX. t. c. szellemének és rendeletének megfelelően, az *összes törvényesen bevett felekezetekre, s első sorban a két protestáns egyházra is kiterjesztetnek.*

A 48: XX. t. c. 2. §-ban kimondott egyenlőség tehát még mindig ideál. Ugyanez a t. szakasz a felekezetek közt *viszonyosságot* is állapít meg. A viszonyosság a felekezeteknek és azok tagjainak *egymással szemben való egyenjogúságát és szabadságát* jelenti. E tekintetben tehát

az 1868 LIII. és 1895 : XLIII. t. cikkeket a 48-ki törvény végrehajtásának tekinthetjük.

Azonban e törvények protestáns egyházaink sérelmeit mégse szüntették meg. Nem pedig azért, mert e törvényeket, amelyeknek pedig rendelkezései világosak, *közhatóságaink nem hajtják végre.*

Ennek bizonyítására elégnek tartjuk a két protestáns egyház közös bizottsága által 1904. jan. 27-ki kelettel a magyar kormány elé terjesztett *emlékiratban* foglaltakra hivatkozni, a melyben a protestáns egyházaikat a közel multban ért számtalan sérelmek hivatalos adatok alapján felsorolják. A viszonyosság elvének érvényre juttatása érdekében tehát egyházaink nem kívánnak mást, mint — az emlékirat szavaival élve — „azoknak a törvényeknek, amelyek szentesítették és vissza soha nem vonattak érvényre juttatását, tehát a tételes törvények végrehajtását“; mert „lehetetlen, hogy e nemzet meg ne tudja szüntetni azokat a visszaéléseket, tulkapásokat, melyek e haza állampolgárai között az egyenlőséget és viszonyosságot veszélyeztetik . . .“

(Folyt. köv.)

Arany középut, nagykoru szabadság a kultuszban.

Levél Novák tanár urhoz.

Nagytiszteletű Tanár ur!

Elvei annyira az enyéme is irányzatával annyira rokonszenvezek, hogy belső indítást érezek, hogy szerény soraimmal megkeressem.

Sőt én többet is óhajtok: azt, hogy a esőkönnyös maradiakkal, a kiskoru megkötöttséggel ellentétben mi a szebb és evangéliomibb reform után áhítozók valahogy megtudnánk egymás nevét, kilétét és egyesülvén minden eszközt megragadnánk az eszme terjesztésére.

Az archeológiát nem ismerőkkel hitessék el, hogy a mi isteni tiszteletünk s berendezkedésünk, általán kultuszunk tekintetében kimerítettük mindazt, amit az őskeresztényi kultusz korlátai között felhasználhatnánk

Megkell gondolni, hogy a kereszt jelvény őskeresztényi, hogy már akkor voltak szimbolikus jelvények, hogy már az őskorban, még inkább az arany korban megvoltak az evangéliomilag teljes és változatos liturgiának minden elemei.

Azután valamely dolognak embrionalis állapotából együgyűség a későbbi kifejlődöttebb állapotra lecsafoló mértéket szabni.

Miért nincs az emberionak kifejlődött szervezete szervei, formája? mert még nem lehet, nincs, de lesz. Miért nincs a csecsemőnek fogazatja, mert, majd csak lehet és lesz, éppen úgy, mint a hogy a gyermeknek majd lesz a szükséges szerveken kívül még diszitő szép nagy hajazatja, szakálla, bajussza stb.

Együgyűen elcsépelet érv (mint a legátus predikáció): az őskeresztényeknek nem voltak fényes

templomaik, hanem jók voltak a magán házak, rejték helyek stb. stb. hm! mert szorultak szegények, nem lehetett sehogy se máskép. Jézus nem szabott kultuszt, azt az utókorra, a Szentlélek fokozatos működésére bízta.

Oly világosan áll előttem az igazság, mint a tündöktő nap az ő realis valójában és fényében, hogy az összkeresztység felszínén megjelent különböző kultusz alakzatoknak kül- és belterjedelmesebb fokozatai nem mind pápistás tévedések ám!

Sőt minél részletesebben behatolunk a kultusz fejlődési fokozatainak történetébe és jelenlegi állapotaiba, zseniális konstrukcióba, annál inkább látjuk hogy a tévedések, csalások tömkelegén keresztül is dacolva, győzedelmeskedve vonul keresztül a Szentlélek, hogy ha már az ördög megtéveszteni is igyekszik a dogmáknak engedelmessé jámbor lelkeket, legyen legalább valami valami kárpótlás, a mi a tévedések egyházaiban is menyei erővel megragadja, felragadja a lelkeket, hogy a kultusz menyei szüz szépsége és zengedezésében, a vallásos kedély mély megindultságában nem spekuláló ésszel, hanem közvetlenül: szívvvel megtalálja az Istent.

Például protestáns műértők, elfogulatlan láng elmék beismerik, hogy a Gregorián—Palesztrina féle korál, mint „musica angelika“ stb. mind e mai napig egyedül álló, utólérhetlen a világ vallásos zeneirodalmában: jellegzetes tul egyszerűsége, minden művészies váltakozások, minden földi vonatkozások nélkül, merőben transcendentalis dallama.

Ezt csak e szak ismeretnek hiányában, avagy merev elfogultsággal lehet tagadni.

Amde e mennyeileg tul egyszerű zenéhez és dallamhoz Rómának, mint olyannak semmi köze: 1000 éves revíziók alatt ihletett s főként olasz lángelmék, különösen pedig Palesztrina alkották azt, a mely dallamokból többeket átvett Kálvin, még többet Luther, és nálunk az éneklő reformátorok dicső Kórusa.

Ugyan ezt kell beismernünk az idők folyamán fokozatosan kifejlődött kultusz alakzatok külső és belső berendezéséről (római, görög, ó-katholikus, a fejlettebb lutheri, anglikán, és több reformatus) leszámítva a Szentlélek művére [ragasztott felesleges „hókusz pókusokat,“ „képmutatásokat“ stb. De boszszantólag szüklátkör és elfogultság tagadhatja, hogy e tulzások levonásával megtalálhatja a képzett esztetikus és a meleg szívu vallásos kedély azt az arany középutat, mely az emberi lélek őseredeti természetének hármónikus megfelel. Akkor reformáltunk és nem irtottunk volna igazán, ha e józan középutat megtartjuk vala.

A reformáció idejében tán érthető volt az extremum, mert könnyen vissza eshettek volna a már előzőleg megmaszlagosított lelkek az előbbi betegségbe. A betegből az orvos elvonja a normalis állapotban megengedhetőket, az egészségre hasznosakat és táplálókat is: a rendes határon tuli tartózkodást diétát parancsol.

Ma a mikor behegedt a seb, meggyógyult a beteg, felvilágosodottabb, nagykorubb a lélek, tárgyilagosan véve minden evangéliom elleni veszély nélkül (lecsafolhatlan példa rá pl. a lutheri egyház) ráterhetnénk az „irtás“ helyett a reformálás józan középutjára, ha — ha ott nem volna a pszológiával mit sem törődő még veszettebb pápa a „szokás“ és — a dac!!!

Ha volna egy másik föld, egy csillag a hol speciel objektív kálvinista szellemek laknak, *Isten bizony* ott egészen másképp nézne ki a református valóság és kultusza.

És ha lehetnének ott e csillagon egy különített csoportban római katolikus szellemek is: nem árt-hatnának a kálvinista szellemeknek semmit, tőlük ugyan nem hódíthatnának el egy mélyebb kedélyű és esztétikusabb lelket sem.

De ha volna még egy másik csillag is, a hol szintén speciel elfogulatlan kálvinista szellemek laknának, de a mi kultuszunkkal és ugyancsak e csillagon is volna egy másik különített építőbb, esztikusabb kultuszu kálvinista csoport; egytől egyig ott hagynák a dohos, pókhálós, fecskéfészkes meszelt falakkat, az altató monoton éneklést stb. rohannának a menyeibb légkört lehető kálvinista kultusz templomába.

Csatlakozzunk most amaz elfogulatlan kálvinista szellemekhez, mondjuk ki az igazat: volt egy gazda volt annak két fia. Jó ideig jól ment a gazdálkodás, a beszerzés. Megtelt a kamra tápláló magvakkal és azon kívül a *tisztán* szép és kedves dolgok nagy kincseivel. De az egyik fiu rossz irányba tévedt, rosszul vezette a gazdaságot. A másik fiu már nem tűrhette ez állapotot, Nem volt angyal, hanem ember, mint bárki más: ehhez képest nem csak az igazság érzetével, hanem szenvedélyesen is felhőrkent. Mondván ördög az apád, ott hagyta cakunpak-kostól az ősi házat, hogy jobb gazdálkodással ujat alapítson. Am a felhőrkent szenvedély csatlakozván a tiszta igazság érzetéhez, hát a balga ott hagyta a közösen szerzett gazdaságban a megillető just, még azon drága gyémántokat is, a melyeket nem fogott meg a gonosz gazdálkodás rozsdája, bár egyik másik még e tiszta gyémántokból is ördög sapkára lett ravaszul feltűzdelve. Hát már most ez se kell, semmi se kell, gyűlölöm e ház őseredeti jelvényét, a keresztet is, a melyet pedig maga a gazga szerzett, vérével festett.

A kultusz egyszerűsítésével és észszerűsítésével nem az igaz, helyes uton vagyunk. Annyira vagyunk mi attól, mint Makó Jeruzsálemtől.

Különben hallgassuk meg csak az közvélemény egyes hangjait (mind elsorolására lapunk alig adhatna helyet): pl. a Protestáns szemle 14-ik évfolyama 3-ik füzetének 182. lapján: „Ma ott állunk, hogy az egykori legátussal elmondhatjuk: „mi nálunk már a tudomány megölte a hitet.“ Tulajdonképen pedig azt mondhatjuk, hogy az egyoldalú és hiányos tudás megölte a kedélyt, azt a belső titokzatos érzelmi világot, a melynek legmélyéből a vallásos meggyőződések fakadnak“. Ugyancsak így járunk, ha a kultuszt is intellektualis elemekkel tömjük agyon, s elnyomjuk az érzelm építő kultuszát, ha a két polus között az összhangot meg nem találjuk; továbbá 189 lapon: „Ellenben azt láthatjuk, hogy több egyház az istenitiszteleti formák kiképzésével foglalkozik: a mienk is, csak hogy a nagykorúság és szabadsággal ellentétben megkötötte, bátortalanul; 191-ik lap: „Ha a vallásos kedély, az érzület mélyítésével, nemesítésével nem foglalkozunk jövőre többet: ekkor elpusztulunk“ . . . Adjátok meg a szívnek is azt az öt megillető, azt az ő általa is megkivánt táplálékot melyre szüksége, a melyre joga van.“ De csak a vak és süket állíthatja hogy az a protestantizmus, mely csupán a fővel számol, de a szívre ügyet sem vet,

hogy az az igazság . . . Emberi jellemünkkel, az Isten által belénk adott lélekkel ellenkezik az ilyen protestantizmus és épen azért. nem lehet igaz.“

„Emberek, gyarló emberek vagyunk, kik a vég-létek közt mozgunk. Ne felejtjük, hogy a reformációt a szívvvel üzött tulságos visszaélés, misztikus hajlamainak babonáskodásra és csoda kórságra való kihasználása hozta létre. Mi ne essünk az ellenkező tulságba. Sőt ha már ennek határai felé közeledünk is: vajjon nem tudunk helyes mértéket tartani. Azt mondjuk, hogy a róm. katholicismus a mozdulatlan-ság, a mozdíthatatlanság principiumán áll, a mi jel-szavunk pedig: Ecclesia semper reformari debet. Jogos e ez? Ha igaz, akkor reformáljuk mi magunkat, mert különben a róm. katholicismus fogja végrehajtani azt a reformációt, amelyet az ember, az emberiség várva vár. És ennek a reformációnak hiányosságáért a felelőség minket is terhelni fog.“ „p-f.“

A „Magyar Szó“ 1905/175. számában a „protes-táns“ rovatban: „nem rendtartást, hanem esztetikát inkább a mi egyházaink templomaiban is. Templomaink nem csak egyszerűek, de ódonok, porosak, vakolatlanok is. Berendezésök szintelen, üres, mit sem kifejező, avult minden. Miért van ez? Talán azért, mert a ref. vallású népnek nincs eszménye, esztetikája? Nincs ilyenre pénze, fukar talán az ily állapotban? Oh nem! A legigazibb eszmény esztetikája a ref. vallásé: Az Isten országának már ezen a földön megvalósítója, A ref. ember szíve könnyen megdobb. Tud áldozni. Nem kell csak jó példa.“ Ugyan e lap 227. sz.:

„Egy kis elégedetlenség és nyugtalankodás árán istenitiszteleti rendtartásunkat szebbé, stilszerűbbé, bensőbbé tételét remélték, ettől pedig az egyházi élet fellendülését várták“ (t. i. a kerületek.) „És most új elveket hangoztassunk?“ „Mehetünk-e így előre? Nem! Csak állunk egy helyben, a maradiság álláspontján, mi a haladás barátai, — a baladás elvének megcsufolására. Quod deus avertat!“ Különböző egyházi lapjainkból számtalan hasonló meggyőződést citálhatnánk még. Liturgika íróink közül idézek Csiky professor liturgikájából: 36. l.: „Főlemítendő még a szépség törvénye, melyet mi a róm. kath. egyházzal egyetértőleg megkövetelünk a kultuszban“ (cikk-író: nem úgy van, mert a nagy általánosságban inkább izléstelen otrombaságokat, mint esztetikát tapasztalunk!) „A melyek tisztességesek . . . azokról gondoskodjatok Filip. U. o. 12, 48.“ „Hogy a tulhajtott puritanismus e követelményt gyakran félre ismerte és még ma is félre ismeri, azt sajnálattal kell bevallanunk;“ (fájdalom ez illik ránk a „magyar Sionra is“) de ezen iránnyal szemben bátran kimondhatjuk hogy az egészséges protestantizmus egyáltalában nem ellensége a szép művészetnek s hogy egyoldalúságát e téren kezdi mindinkább elhagyni.“ (Dehogy dehogy! a nagy többség maradiságán, elfogultságán ez izlés hiányán hajó törést szenved e mérsékelt irányzat.)

„Az izléstelen és a nem szép sehol sincsen kevésbé helyén, mint ott, a hol Istent lélekben és igazságban kell imádni.“ Erre a hivatkozásra megjegyzem, hogy épen ez axiomán: „lélekben és igazságban“ nyargalnak a riodeg, kopasz és kopott irányzat pártolói. De ám logikájuk sántit, mert ha jól exegétálnók a „lélekben és igazságban“ követelményt, akkor tudnók, hogy a tételt „lélekben“ a lélek teljessége, értelmi és érzelmi polusa fedi, nem pedig az értelmi egyoldalú-

ság, mert ez nem a teljes „lélek“; tudnak, hogy a „lelket“ és annak megmásíthatlan, elnyomhatlan őstörvényeit nem a tul puritán „nyakasok“, hanem a Jehova templomában és a változatos szép és dicső teremtettségben magát egyáltalán nem puritánnak mutató böles Isten teremtette, a ki tán irányadóbb tekintély Kalvinnál is, meg a puritánoknál is, meg a világ összes tulzó és nem tulzó tekintélyeinél is. Tessek ezt az „atyák“-nak leczáfolni. Tudnak a jól exegetállók, hogy a fenti alapon a „lélek“ nem csak akkor imádja „lélekben“ az Urat, ha akár értelmi, akár érzelmi irányban is csak egyik eszközét használja a merőben szellemeknek megfelelő budhista féle spirituális elmerülést, a külsőktől független önmagába mélyedést, avagy csak egyes és egyoldalú külső eszközöket, a fül érzéke utján hatókat, hanem akkor imádja a lélek igazán és teljesen „lélekben“ az Urat, ha az ember mint nem csupán szellemi, hanem érzéki szellemi lény a lélek összes szűrőit, segéd eszközeit a titkos benső érzés felkeltésének avagy szent megrázkódtatásának szolgálatába állítja, mint a Jehova tette, az általa teremtett minden irányu művészetet ám csak mint szolgáló leányt, dicsőségének teljességére a vallásos érzés szent szolgálatába bocsátotta, még abban a miénkéhez nem hasonlítható szigorú gyámkodást szükségű kiskoruság korában is, amikor igazán féltetni kellett a fejletlen lelkeket a külsők imádásától.

A dicsőséges fényű templom, angyal kiábrázolás (két teremtett lényé), a hét karu gyertya tartó, (a 7 bolygó, a kold fényváltozásából vett 7 nap, a teremtés nagy hete) a koronás költő hatalmas énekű és zenéjü kórusa, a nép vissza zengedezése stb. stb. mind a „lélek“ szent érzelmeinek szolgálatában állottak. Biztosító fék volt a külsőséges tévedések ellen a törvény: én vagyok a te Urad Istened, ne legyenek tenéked idegen isteneid én előttem.“

Az nem ellen érv, hogy hiszen az egész Jehova kultusz csak egy symbolikus előkészítés volt a jövendő valóra, a Messiás Jézusra.

Logikátlan érv: pars pro toto, mert azért, hogy az elkülönített legszentebb hely, az áldozatok nem örökérvényű előkészítő dolgok valának, még abból nem következik, hogy a Jehova kultuszban nem voltak maradandó érvényű mozzanatok, hogy abból a keresztyén kultuszban semmi meg nem tartható. Dehogy nem! Voltak biz' ott olyan kultusz alkatrészek, a melyek általános érvényűek bármely bibliailag is igaz keresztyén kultuszban a christologia legkissebb veszélyeztetése nélkül még bizonyos kibővitéssel, tovább fejlesztéssel is p: l. egy diszesebb szent hely a sakramentumoknak s az ige olvasásának, a bibliailag is igazolható hét karu gyertyatartó, a pompásabb architektura és diszítés, a kenetteljesebb és változatosabb éneklés, a hivektől elkülönített távolban, a templom boltozatán, vagy üveg festéssel az ablakokon egyes bibliai jelenetek a kherubin angyal képek helyett stb.

Mind a lélek őseredeti természetének megfelelő s magának a böles Istennek kultusz rendeletéből bibliailag igazolható eszközök.

Hogy pedig a minden irányu művészet tévedésekre ne vezessen, mint a római egyházban, biztosító fék ott van a másik tétel: „és igazságban.“ Azaz a nagykoru, bálvány imádástól a 20-ik században immár nem félhető felvilágosult reforma-

tusok Pál féle szabadsággal felhasználhatják kultuszukban a művészet minden irányát a határig, úgy t. i. hogy a művészet ne célja, hanem csak eszköze legyen a kultusznak. Van e erre bevált példa? Van a lutheri egyházakban. Én még babonás, gyertya és kép imádó lutheránust nem láttam életemben soha! Am egyszerre ennyire nem mehetünk, de a szépségre még is többet adhatnánk.

Idézem még Csiky liturgikájából a következő részletet (36—37 l.) „A szépség törvényeivel együtt említhetjük föl azt is, hogy mi az evang. ref. isteni tiszteletből egyáltalán nem akarjuk kirekeszteni a symbolumokat, a jelképes tárgyakat, cselekedeteket sem. Helytelen felfogásnak tartjuk tehát azt, ha egyesek az isteni tiszteletet egynek veszik a pusztán tudós tanítással, a ki aztán a templomból iskolát akarnak csinálni, valamint nem értünk egyet azokkal, kik az isten tiszteletben csak ascetikus áhitatossági eszözt látnak és minden jelképséget, tehát a kultuszban mindenféle művészi diszítést is kárhoztatnak. Hiszen magánál az Idvezítőnél is találunk valódi symbolikus cselekvényekre“ „Ezzel az Ur tért nyitott a symbolikus tényeknek a keresztyén, s így az evang. ref. isteni tiszteleten is. „Az evangélikus reformált alapelvek összeségéből önként foly a tökéletesedés törvénye“ Nagyon sok dolog vár tökéletesedésre a mi kultuszunkban is.“ „Miért félünk mi annira a kereszttől? Miért félünk mi mindennemű újítástól e téren“ „Nem szabad a liturgiust visszaretteneni javító törekvéseitől sem az irigy guny-
nak, sem a keserű hálátlanságnak.“

Tóth Mihály liturgikájában pedig (34. 37. 38. l.) ezeket olvassuk: „mindezen cultus formák csak akkor birnak valóságos építő erővel, ha rajtok bizonyos tekintetben javítás vagy módosítás történik. Legelső a hova nagyobb figyelem fordítandó: a prot. templom egész kül és belszerkezetével. Sok prot. templomon semmi nyoma nincs azon sz. czélnak, mely végett építve van, hanem inkább az, az egyházi élet mély sülyedésére emlékeztet.“ „A ker. cultus lényege a cselekvés és forma: ugyanazért a művészettel szoros kapcsolatban áll“ „Minél élénkebb és buzgóbb már a cultus, annál nagyobb része van abban a művészetnek.“

A külföldiek közül p. l. néhai Ebrard zürichi professor „Reformiertes Kirchenbuh“ művéből (IV. lap.): „A reformált egyházban nemcsak itt—ott, hanem az egészben mindenütt úgy látszik nekem és velem együtt sokaknak, hogy szükséges kultuszunknak tovább képzése és gazdagabb kifejlesztése. Dr. Rietschel lipcei professor liturgikájában elismeri (68. l.): „a művészet magasabb értelemben véve az Isten teremtői működésének visszfénye.“ Vagy mint Michelangelo mondja: A valódi festészet árnyéka azon ecsetnek, a melylyel Isten fest.“ Továbbá: „Hogy a művészet a kultuszszal, illetve a vallással, a miből a kultusz született, a legbensőbb összekötetésben van, tanítja a történelem“ Vagy mint a mérsékelt Luther írja: „Én nem vagyok azon véleményben, hogy az evangéliumnak minden művészetet földhöz kellene vernie és megsemmisítenie, mint ezt némely tulzó lelkek állítják; hanem én inkább a művészetet, különösen a zenét, örömmel látom annak szolgálatában, a ki azt adta és teremtette“ Avagy Dr. Bachmann „Az evangélikus templomi zene alaptételei és alap kérdései“ című híres művében (156 l.) „Ezen mondat, hogy

minden művészet potenciájának teljes kifejlődésében az oltárhoz, mint hatásának céljához tér vissza.“
 „Törekvéseink oda ezélnak, hogy az elvesztet fiut (a művészetet) otthonába visszahozzuk.“ Továbbá a hires Spitta „Az evangélikus kultus reformja“ cz. művében (16 l.) „A katholicismustól való félelem annyira vakká teszi az embereket, hogy már nem tudják megkülönböztetni az ártalmastól azt sem, a mi minden okos megfigyelő előtt hasznosnak látszik. Én semmi esetre sem itélem el az ilyen aggodalmat; nem, én úgy érzem ezt, mintegy átkot, a mit az evangéliom szellemétől eltévedett római kultusz maga után vont annyira, hogy még az evangéliomi hitüeknél is akadályozta egy tökéletesebb isteni tisztelet elő állását. De még is kötelességünk nyugodt megfontolás és világos ismeret által ezen átkot elhárítanunk. Meggyőződéseim szerint nem csak megengedett, hanem szükséges eszköz az áhitat emelésére, hogy az isteni tisztelet helye a művészet által nemes módon feldisítve legyen. Avagy a katholicus templom között az ő szentek szentével és szentek képeivel és a szigoru reformátusok között az ő szónok, hallgató termeikkel nem lenne semmi közép ut? Én gondolom mégis, hogy van. Ezt úgy írhatjuk el, hogy templomaink építészetébe nemes és fenséges formát adunk, azokat művésziesen feldisítjük; az ablakokat színes üvegekkel rakjuk be, hogy egy ünnepélyes fény uralja a templom térségét; a helyett, hogy a rideg, fehér falakra tekintenénk, egy felmelegítő színpompa örvendeztetne meg bennünket; hogy mérsékelt symbolikus képek, jelentőségteljes bibliai mondatokra esnék tekintetünk.“ „Az evangéliumi hitü, a ki ez ellen tiltakozik, vagy teljesen nincs tisztába azzal; a mi bennünket a katholicismustól megkülönböztet, vagy pedig annyira függ konfessziója hagyományaitól, hogy éppen ez hozza őt a szolgálai katholicismushoz való közelségbe. Templomainknak ezen disze szolgáljon arra, hogy a belépőt gyorsan és közvetlenül ünnepélyes hangulatba emelje, hogy a fenséges és harmonikus szépség a szivekből akaratlanul kiüzze a hétköznapiasságot és előkészítse egy örömteljes szent nyugalomra.“

„Nem Isten végett, hogy szép lakóhelye legyen, követelem én az istenitisztelet helyének szépségét, — az katholicus felfogás lenne, — hanem a gyülekezet végett, hogy ez minden áron ünnepélyes hangulatba emeltessék; ez valódi evangéliomi felfogás. De a legtöbbben közöttünk annyira alámerültek a katholicismustól való vak aggodalomba, hogy alig merem nyilvánítani gondolatomat, hogy mégis mily szép lenne, ha a mai konfesszionk is hiveinek az alkalmat nyujtaná, hogy a rendes istenitiszteleti alkalmakon kívül is áhítatoskodhatnának az Isten házában, különösen azok, a kik nehéz megpróbáltatásokkal teljes nyugtalan életükben, a zaklatott otthonban, a nagy világ száguldó piacán nem találhatnak nyugodt helyet és időt a csendes áhítatoskodásra.“

Továbbá Liliencron „Chorordnung“ c. hires művében (105. l.) a mi kultusz viszonyainkra is tökéletesen illőleg ír: „A dolog természetében fekszik, hogy a mi feladatunk nem az, hogy valami újat építsünk, hanem csak az, hogy jelenlegi liturgiánkat kiegészítsük nem valami újjal, hanem az elvesztett régivel. Ugy hogy kétszeresen konzervatívoknak kell lennünk: konzervatívoknak azoknak megtartásában a melyek jelenben erőben és használatban vannak

és konzervatívoknak a régieknek újból felelevenítésében.“ Találnánk e mi a reformáció kezdetén a magyar Sionban hódító évövel használt, de ma már kiküszöbölt, elfeledett momentumokat? Óh igen sokat. Gondoljunk csak Geleji Katona István református püspök kijavított és bővített Gradualjára, a melyekben „Prosák Antiphonák, Te Deum, Litanía és több kótás Caeremoniák“ foglaltatnak u. m. „a négy Evangyéliszerint való hosszú Passio és az vasárnapi Evangyéliomokból való Antiphonák, Responsoriák, Versiculusok és Benedictiok, a vagy az egész éneklést berekesztő Aldások, az amellyekben az egész esztendőt által való Evangéliomoknak summájokat és velleket rhythmusonként rövideden fontos szókkal befoglaltam.“

Ime az ősi magyar liturgia szépsége, gazdagsága, és élénk változatossága! Minek vonjuk mi magunkat szűkebbre a lélek természete és a biblia által kiszabott sőt még a már gyakorlatba is vett határoknál?!

Es még számtalan példát hozhatnánk fel a multból és jelenből a hazai és külföldi reformátusok véleménye és gyakorlatából. Hosszadalmas és unalvóltam e példák felsorolásával, de elkerülhetetlenül szükségem volt erre, hogy bizonyithassam miszerint még a megengedett vagy kínált határokon is jóval szűkebb körben szegénykedünk.

Hiszen még a direkt kálvinista momentumból, a biblia külön olvasásának a kultuszba való rendszeres behozatalából, annyival inkább annak, mint Isten valódi igéjének a sakramentumokkal egy hatás és rangban az urasztalához való méltatásából „e puritán és istenes dologból is „szokas“ megrázkódtatás“ stb. esudabogár kérdést csavarunk. Veszni való állapot az a melyet még a biblia megrázkódtat. Akkor még gonoszabb állapot ez a Rómáénál is.

Általában szolgálai megkötöttség és kiskorúságban félünk az ecclesiában. De ugy-e a rationalista predikációktól, a negatív dolgoktól nem féljük annyira népünket és kultuszunkat! Ahá! itt a lóláb: a teljesebb, pozitívabb, zamatosabb liturgiával az ész pápának agyon provedáló szájára kosarat helyeznénk. Avagy hadd cifrálkodjon (hát ez nem világias művészet?!!!) hadonásszon, esürjön-esavarjon továbbra is a szónok derüre-borura (van rá példa elég lecáfolatlanul.)

Eljen a gondolat szabadság! a kultuszban csak a Krisztus gondolatainak határai között lehet szabadság;

Az egységesen megállapított, lehetőleg a józan középútig fokozatos előkészítéssel, megszoktatással kifejlesztett mennyei kultusz legyen essenciája az igazi pozitív evangéliomi, kálvini ker. hitnek. Tessék a liturgusnak az evangéliom felolvasásán kívül elmondani a „hiszek egy“-et is.

Igy gondolkozott ám az első református ember Pál apostol atya is. Vagy vallás, vagy tagadás: vagy hitvalló szószék, vagy böleseleti katedra. De ezek együtt egygyékényen nem árulhatnak.

A magasztosabb, evangéliomibb, biblikusabb és mennyeileg esztikusabb kultusz legyen virághajtása az erősebb, alázatosabb pozitív hitnek; a kenetleljesebb berendezkedés, felszerelés és liturgia, az olvadzóbb, áhítatosabb szívnek, a lejjebb szállított észnek.

Én így gondolkodom, így érzek. És mégis e meggyőződésemmel jobb kálvinistának tudom maga-

mat, mint azok, kik éheztek a kálvinista vallás hiveit.

Tartsák jól e rosszul „szokott“ lelkeket ne csak maggal (tul nő a koponyájuk csak ettől) hanem menyei édességgel is. Így nem fognak titkon sóvárogni, átsompolyogni a szomszédok édesgető kertjébe: a szektákhoz és a pópásokhoz. Avagy a lélek őseredeti szükségleteitől indítva kárpótlásul nem fognak templomainkban az isteni tisztelet keretén kívül profanizáló koncert estélyek tartatni „vallásos esték“ címe és ürügye alatt. Mint a gyermek, kit tulszigoru apja a rendes étkezésnél eltilt a mérsékeltesen különben tápláló édességektől, ennél fogva soron kívül rendetlenül és ártalmasan élvezi azokat „Mindeneiket megpróbálgatok, s a mi jó, azt megtartsátok.“

Volt e és lesz e a földi zsinatokon okosabb ember Pálnál? Soha!

Kiváló tisztelettel, igaz atyafi szeretettel vagyok
Daruvár, (Szlavonia) 1905. október 26.

Nagytiszteletésednek szolgatársa az Ur Jézusban:

*Földváry Jenő*¹
evang. ref. lelkész.

A sákramentumok kiszolgáltatási módjáról.²

Az isteni parancsolaton (Máté 28: 18–20) alapuló Kereszttség primitív formája; mint tudjuk, valószínűleg a bemelegítés volt, de már az I. század utolsó éveiből kelt *Didache* igazolja a fej leöntése által történő kiszolgáltatás jogosultságát (c. 7.) A második század legvégén általánossá válik a gyermekkereszttség s ugyanakkor az ördög megtagadása (renunciare diabolo et pompae et angelis eius) hitvallástétel (confessio) és keresztszülők (sponsors) alkalmazása is szokásossá lesz a keresztséggel kapcsolatban, a mint a Tertullian irataiból tudjuk.

Zwinglinél az 1523-ban készített „Taufformel“ szerint az ördögüzés, gyermekre való lehelés, keresztintés, sóhasználat (der Herr ist mit euch — und mit deinem Geiste), bibliai rész olvasása, a szülők megkérdezése, imádság, vízzel való meghintés és áldás képezik e szertartás alkotó elemeit, de már 1525-ben csak a bibliából igazolható szokásokat tartja meg s liturgiája így módosul: 1.) invocatio, 2.) kérdés, 3.) a gyermek megnevezése, 4.) imádság, 5.) responsorium formában elmondott bibliai vers, 6.) bibliaolvasás, 7. vízzel való meghintés s 8.) áldás. Kálvinnál pedig a következő szertartást találjuk: 1.) oktató intelem, 2.) imádság, 3.) uri imádság, 4.) kérdés intézés a szülőkhöz s ígéretadás részéről az apostoli hitvallással kapcsolatban 5.) vízzel való meghintés, 6.) megáldás. (Kidd: the continental Reformation 1902.)

Magyarországi ref. egyházunkban a szülőkhöz illetőleg a keresztszülőkhöz intézett kérdés

¹ Adjuk e cikket, mely érdekesen fejtegeti, hogy egy színesebb, gazdagabb kultusz reform. nem áll elvi ellentétben egyháznak tanításaival szemben, figyelmeztetünk mindeneket, hogy a belső vallásos élet gazdagulása nélkül egy szebb kultusz is csak holt forma lesz. Az egyházi élet mélyítésére kell törekedni azért első sorban, azután jöhetnek az életnek megfelelő teljesebb formák is. Ezért helyes a tiszántuli kerület és a konvent ismeretes határozata, melyet Novák is javasol. Szerk.

² E cikk, mely az „öskeresztyének, Kálvinnak s a külföldi reformátusoknak liturgiájáról“ című cikksorozatnak második része volt, küldés közben az uton elveszett, ezért most külön cím alatt jön.

használata ez idő szerint nem mindenütt szokásos, pedig e tekintetben is bibliai és reformatori bizonyosságokra hivatkozhatunk. Az ujszövetségből tudjuk, hogy minden keresztelést Krisztusról tett hitvallás előzött meg direct vagy indirect formában s e tisztség a gyermekkeresztésnél a szülőkre, illetőleg keresztszülőkre háramlik. E hitvallás nélkül a kereszttség hiányos; mint tudjuk a kereszttség igéri és pecséti Isten bünbocsató kegyelmét, de csak a hit alapján és Kálvin szerint. „ha hiányzik a hit, vádló tanunkká lesz a kereszttség Isten előtt, hogy nem hittünk az ígéretnek, mely benne adatott.“ Hitvallás és azon szülei ígéret nélkül, hogy a kis gyermekek a ker. vallás igazságaiban neveltetnek fel, mint egy ref. hittudós Dr. Schaff megjegyzi, a gyermekkereszttség érthetetlen s a Megváltó rendelkezésének profanizálása. Lehet ugyan, hogy sok visszaélés és hazug ígéret történhetik a kérdések alkalmazása által, ámde azok elhagyásával nem segítünk a bajon. A mi keresztységünk nem ex opere operato hat, hanem csak a hívőre van hatálya s ha a gyermekek szüleiknek vallástalan nevelése miatt nem jutnak el az igaz hit birtokába (Kálvin szerint, ha nem predikálják életökkel Krisztust és nem építik felebarátjaikat) a kereszttség ez esetben ex ipso facto semmit sem nyújt, sőt ellenkezőleg kárhoztat Isten előtt. Ezért van szokásban a külföldi ref. egyházakban a szülőkhöz intézett kérdés, avagy kérdések használata olyan formában amint az a II. századtól fogva reánk maradt s az „Istentiszteleti Rendtartás“ is általánossá ohajtja tenni e gyakorlatot. A keresztszülők alkalmazása másodrangú dolog s több külföldi ref. egyház megköveteli határozottan, hogy a szülőkhöz legalább egyike legyen jelen a keresztelésnél s feleljen a kérdésekre.

Az *urvacSORA* kiszolgáltatása az apostoli korszakban az istentisztelet keretében mindennap előfordult (Act. 2: 42. 46.) s e szokás a III. században az afrikai egyházakban fentartotta magát, míg keleten hetenként négyszer (vasárnap, szerdán, pénteken és szombaton) éltek a szent vacsorával. — Zwingli koráig az urvacSORA (ámbar mise alakjában) mindennap kiszolgáltattott s e svájci reformátor új szokást hozott be az által, hogy évenként négyszer osztotta ki a szentjegyeket s Kálvin is hasonlóképpen cselekedett. Szemünkre is vetik a római és anglikán high-church-párti egyház irói ez újítást, pedig nincs igazok. A középkor folyamán s a római egyházban ma is olyan urvacSORÁSSAL találkozunk, melyből a hívők ki vannak zárva s csak a papok veszik magukhoz a jegyeket. Másszóval az urvacSORÁBÓL mise lett, miben gyönyörködni is elég. A Krisztus parancsolatja azonban másként hangzik: „ezt cselekedjétek az én emlékezetemre.“ Zwingli és Kálvin jól tudták, hogy az urvacSORÁNAK minden vasárnapi kiszolgáltatására még nincsenek megérve hallgatók s a körülmények kényszerítő hatása alatt az évenként négyszer való kiosztás mellett foglaltak állást. De Kálvin maga mondja: „mi négyszer osztjuk ki az urvacSORÁT, s hiba, hogy oly ritkán szolgáltatattatik ki oly gyakran kell kiosztanunk, amint lehet az Ur rendelkezése s az ősegyház gyakorlata szerint.“ (Ordonnances Ecclesiastiques.) S más helyen: „mi nagyon óhajtánánk minden hónapban részt venni az urvacSORÁBAN, de midőn oly kevés embert találtam, kik meggyőzni engedték magokat, jobbnak láttam, hogy kiméljem a nép hi-

tának gyöngeségét mintsem makacsul ellene törjek. Mindazonáltal lesz reá gondom, hogy nyilvánosan említessék, miszerint a mi szokásunk hiányos, úgy hogy az ezután következőknek több szabadságuk és könnyebbségük legyen a javítás terén." (kp. 361.) Az Institutióban pedig a minden vasárnapi urvacsoaraosztás mellett foglal állást, (a magyar fordításban 236. lap) tehát a kálvini és ősapostoli felfogás szerint oda kell hatnunk, hogy az urvacsoara minél gyakrabban kiszolgáltassék híveink számára s a célt akkor érjük el teljesen, ha az apostoli gyakorlathoz hiven minden vasárnap a szent asztal köré gyűjtjük a gyülekezetet.

Az urvacsoara kiszolgáltatási módja Zwinglinél a római misekönyv alapján a következő volt: 1.) invocatio, 2.) szereztetési szavak 3.) rövid beszéd. 4.) niceai hitvallás elmondása. 5.) bűnbevallás 6.) responsorium, 7.) bűnbocsánat hirdető ima. 8.) Sursum corda. 9.) hálaadó imádság 10.) megszentelő imádság 11.) oblatio 12.) uri imádság 13.) szétosztás 14.) áldás és békekivánat 15.) intelem 16.) imádság 19.) Nunc dimittis 20.) megáldás.

A Kálvin szertartása rövidebb és egyszerűbb volt, a szószékben elmondott predikációt bezáró imádságot s apostoli hitformát az urasztalánál tartott buzdító beszéd követte, melyben a bűnösök eltiltattak s a bűnbánók meghivattak a szent vendégséghez; e beszédbe volt beszöve 1 Kor. 11 : 23. s köv. szakasza is. Ezután jött a kiosztás majd a hálaadó imádság, a Sion éneke (Nunc dimittis) és megáldás.

Érdekes esemény, hogy míg a reformátusok elméletben a Kálvin urvacsoarai tanát fogadták el addig gyakorlatban inkább a Zwingli szokáshoz ragaszkodtak, mely ünnepélyes formában juttatja kifejezésére a Kálvin urvacsoarai elméletének jelentőségét. Már Knox Jánosnál ilyen liturgiát találunk: 1. szereztetési szavak elmondása 2. exhortatio 3. hálaadó imádság, 4. kiosztás 5. imádság. 6. megáldás. Hazai egyházunk liturgiájában feltalálható a bűnbevallás, bűnbocsánat-hirdetés, kérdések s azokra adandó felelet, sok helyen az urvacsoarai elemek megáldását kérő imádság, mely részek, a Zwingli liturgiájából jöttek át. Még inkább elárulják a Zwingli hatását az idegen ref. irányu hívők (anglikánok, presbyteriánusok, methodisták, baptisták, amerikai reformátusok) szertartásos könyvei, melyek a főbb vonásokban teljesen egyetértve írják elő a szentvacsoara kiszolgáltatását: Az amerikai ref. egyház szertartása pl. a következő: 1. Invocatio, 2. bűnbevalló imádság, 3. bűnbocsánatot hirdető nyilatkozat 4. niceai hitforma, 5. Gloria Patri, 6. bibliaolvasás 7. responsoriumok 8. adományozásra felszólítás s az adománynak, mint oblationak felajánlása 9. imádság s rövid intelem, 10. responsoriumok s eucharistikus imádság, 11. szereztetési szavak s megszentelő imádság (Tim. 4 : 4-5.) 12. könyörgés harcoló egyházért hazáért, testi áldásokért, az evangelium terjesztéséért, szenvedőkért, haldoklókért s a szentek közösségének gyarapodásáért 13. urimádság, 14. kiosztás 15. áldáskivánat az urvacsoarázókhöz, 16. hálaadás, 17. a Te Deum elmondása, vagy éneklése, 18. áldás.

A napokban kezeimhez jutott „Istentiszteleti Rendtartás”-ból látom, hogy szintén változatosabbá s ünnepélyesebbé óhajtja tenni az urvacsoara kiszolgáltatását s a hol a hívők úgy fogják fel az urvacsoarát, mint a miben Krisztus lelkileg „vere et efficaciter” van jelen Kálvin tana szerint: ott a szí-

lárd hit méltán keresi és óhajtja az alkalmas formát, miben méltóképen kifejezésre jusson.

Nánássy Lajos.

A debreceni református Kollégium adattára

azaz

a Kollégium története adattári alakban.

(Folytatás.)

A gondnoki kar visszahelyezvén szokatlan és rendkívüli uton Márton Istváut, ő ugylátszik nem akart ellenkedni tanáraival s talán primárius társaival huzalkodni, de meg szegény sorsu is lévén, megragadta az első kínálkozó alkalmat, és 1786. jan. 28. a nánási iskola rectorására eltávozott (lásd a tanítóságra és rectoriákra kibocsátottokról szóló jegyzőkönyv, 64 lapját), saját kezével jegyezvén be nevét. Ő lett aztán 1790 óta a pápai collegium nagy nevű tanárává, második megalapítójává lett, egy református bölcészé és hittudóssá.

A két elvi ellentét a tanárok, kivált Sinai és Hatvani egyfelől, Domokos és a főgondnok között másfelől, kivált 1780 óta kezdetét vette, amazok a conservatív, ezek a progressív irányban harcoltak egymással; a Wolf bölcészettől vezérelt Domokos pártolta a Wolf bölcészettét tanuló és kedvelő Mártont s a mozgalom vizhangra talált az ifjuság közt is. A szigor és legalismus ellenében a jövő a meszebb látó gondnoki karnak szolgáltatta a palmát. Tíz évvel előzte meg a Márton pere a Csokoniet. A jövő itt is kiméletet igényelt volna a merev betűkkel szemben. Kiváló és alkotó jellemek kivételre méltathatók. A szellem felül áll az anyagon.

* * *

Az 1786. évben két tanárát vesztette el a collegium halál által, egyike *Varjas János*, a ki már május hóban nagy beteg volt, junius 4-én reggeli 8 óraker, istentisztelet ideje alatt pünköst ünnep első napján életének 66-ik évében meghalt. Született volt ő (az egykoru Sinai feljegyzése szerint, kinek hűséges tiszt társa volt) Acsán (Székesfehérv. m.) nemes szüléktől, apja István, anyja Pap Elóna volt. Sinai írta meg epitaphiumát (sirtábláját) és élete lefolyását. A másik *Hatvani István*, a ki sok körülmény miatt elkedvetlenül, letette tanári hivatalát, és az év elején elköltözött rendes tanári lakáról a maga házába, és ott nov. 16-án elhunyt. (Révész: Figyelmező, 1873: 184. l.)

A helyökre választott két új tanár beiktatása az iskolai törvények jökönyvében találtatik bejegyezve. Nevezetesen 1786, april 11. *Milesz József* a kecskeméti iskolából a bölcészett és matematika tanszékére meghivatván, fentirt napon hivatalába a gondnokok, a debreceni lelkipásztorok és a tanárok előtt ünnepélyesen beigtattatott. Továbbá *Ormós András* (ő tartotta Hatvani felett a halotti predikációt,) debreceni ispotályi lelkész 7 éven át, *Varjas János* helyébe a theologia katechetika, a symbolikus könyvek, a keleti nyelvek és héber régiség tanárává meghivatván — hívás és nem pályázás vagy választás volt akkor gyakorlatban — a főgondnok, a többi helyi gondnokok, lelkészek és tanárok jelenlétében szokott ünnepélyességgel 1786. nov. 23-án tanszékét elfoglalta.

IX. kötet (1787—1792). A szepességre, nevezetesen Iglóra, német nyelv elsajátítása végett, bizonyos időre távozásnak elsőnyoma 1787. május 29. találtatik, egy 6-ik éves deák példájában, a ki Szikszai József volt. A német collatiók elhanyagolói egy napra a kenyértől megfosztatták. (1787. jul. 7.) A közvitatkozás (disputatio) még mindig divatozott, a meg nem jelenők idéztettek. (1788. jan. 12.) Agostai litvallású deákok érkezvén vendégül látattak s a dispensator nekik ebédet rendelt. (1791. jul. 16.)

Az 1791. márc. 19-iki tisztujításkor utójjára volt jelen Sina Miklós tanár, az 1790. szept. 18-iki tisztujításkor először jelen. Szilágyi Gábor hittanár, ki az egyház történelmet is tanítja a dogmatika mellett, e tudományhoz kapcsolva maradt e tantárgy 1865-ig. — A nagyvásár alatti szünet (vacatio) 1791. szept. 24. említettik először, tehát már megvolt. —

Végződik e kötet az 1792. évi márc. 17-iki tisztujítás leírásaival, a mikor Sárvári Pált seniorrá, Kattana Mihályt contraserbává választották; akkor csak két rendes volt szolgálatban Miliesz és Szilágyi Gábor. A 10 ülnök közt van Földvári József és Lengyel József. A régi rendszer megváltozott, a collegium önkormányzata nagy módosulást szenvedett, az egyház és város igazgatói befolyása bizonyos métekben megszűnt, a régi törvény újabbal eszeréltetett fel s minden tekintetben új szokás vette kezdetét, ezt jelzi a következő kötet is: melynek elején az 1792. május 5-iki első tszéki ülésben feljegyeztetett, hogy a tiszántuli superintendens által hozott új törvény 1792. april. 28. ünnepélyesen kihirdetett a rector professor Miliesz József alatt.

A debreceni collegium 4-ik iskolai törvény-könyve.

Az egyházkerület kezébe menvén át a budai zsinat intézkedése nyomán (a XII-ik ülésében) a főiskola legfőbb igazgatása ez meghozta az új törvény könyvet hivatalosan megpecsételve és aláírva kiadta kéziratban 1792. april. 28-án következő sajátkezü aláírásokkal, Rhedey Ferenc főgondnok, Domokos Lajos, a debreceni egyház és collegium primarius kurátora, Domokos Imre, debreceni senator és Sári Szabó István, senator, mint a helyi gondnoki kar két kiküldötté (deputatus); — a baloldalon: Hunyadi Ferenc, superintendens; Héczei Dániel az egyetemes zsinat főjegyzője és közép szolnoki esperes, péri lelkész; Főris Ferenc, nagybányai esperes; Hunyadi Sámuel, érmelléki esperes; Szikszai György és Deáki István, debreceni lelkipásztorok és a debreceni egyházmegye ülnöke (assessor.) Kiadta Benedek Mihály, debreceni lelkész mint a t. t. egyház kerület esküdt aljegyzője. (Még van a főiskolai levéltárban, ivét 24 olval, többkéz másolata, de az aláírások által hitelesített példányban:

A szöveg üdvözlő részében mondatik, hogy a t. tuli kerület (superintendens) közgyűlése a collegiumban a rendtartást, fegyelmet, tanítást a mult idők bajai, szabadsága által többféleképp megzavarva találta, azért is az 1791. évi vallás szabadság; országos törvény által az iskolák szabadsága is megerősítettvén, mindent elkövetett a bajok orvoslására, s a debreceni egyház presbytériuma tanácsának és a tanároknak meghallgatásával, a tanítás rendjét mind a felsőbb, mind az alsóbb osztályokban meghatározta és megjavította; a collegium gazdasági ügyé-

nek kezelésében rendet szabott; az 1704-iki törvény érvényét elismervén, azokból a szükséges és hasznosoknak itélteket megtartotta, a többi részeket, a tudomány és erkölcs igazi javára szolgálókat, a kor kívánatahoz képest javítva és bővítve az iskolai törvényt teljes egészében (universum corpus) megújította, reformálta.

Utánna egy szép előszó (Praetatio) az iskola céljáról és feladatáról, ebben mondatik, hogy az „iskolák úgy a polgári, mint az egyházi társadalom veteményes kertjei“ (Tehát a világi pályára nevelés is feladata az iskolának).

Balogh Ferenc
hittanár.

(Folyt. köv.)

KÖZÉLETÜNK.

A „perniciosus §.“

Nem állithatom egész határozottsággal, hogy az a bizpnyos § rám nézve csakugyan perniciosus lett volna; de jogosan feltehetem a kérdést: ki tudja? hátha ad . . . ?!

A Zs. t. 189-ik §-ról van szó.

Az eset, amely miatt szóbeszéd tárgyává kívánom tenni, következő:

Rövid pár hónap leforgása alatt két ízben próbáltam Fortuna szekerére felülni; — előbb azonban erősen elhatároztam magamban, hogy azon „okosan“ ülök, — az az kétszer pályáztam a nagyobb darab kenyér mutató reményében, okmányaimat annak rendje és módja szerint elkészítvén, beküldöttem az illetékes esperesi hivatalhoz.

Jelölve lettem ugyan, de megválasztva nem. Sebaj! — gondolám — „bátraké a szerencse“ s pár hét mulva ismét pályáztam egy másik helyre.

Itt már nemcsak hogy megválasztva, — de még csak „jelölve“ se lettem!

Tehát ez utóbbi helyen Fortuna szekerén már annyian ültek s kétségkívül valamelyes „jobban minősített“ társaság, — ha ugyan első osztálynál van jobb minőség? — hogy a szeker teljhatalmu gazdája nekem még helyet sem engedett rajta s így történt az, hogy a lovak megcsapkodtatván a 189-ik § ostorával, a rohanó szeker engem a faképnél hagyott.

(Pedig már tizenegy esztendeje futok utánna.) Most már meg se próbáltam utánna szaladni, szem előtt tartván a példabeszédet: „bolond ember az, a ki olyan szeker után szalad, a melyre fel nem veszik“!

Miután hoppon maradtam, az az itt vagyok a kisebb darab kenyérü eklézsziában, kezdek magamban élmélkedni, ezt mondván: én Úram én Istenem! be minden csak hiábavalóság és a léleknek gyötrelme . . . !

Felette igen tusakodom az én elmémben és szólék vala mondván: hogyan lehet az hogy mindkét hely másodosztályu, — a melyre pályáztam — és ime, az egyikre jelölnek, a másikra nem? . . .

Avagy a mért és nem mindenütt egyenlő? Tusakodásomra megfelel az utóbbi pályázatról küldött esperesi hátirat: „tiszteletes ur pályázata pedig tekintetbe vehető nem volt azon okból, mert az ahhoz

csatolt lelkészi minősítvény 1901. július 12-én kelt; (ne felejtjük el, hogy hogy már akkor első osztályra voltam minősítve) már pedig az egyházi törvény 189 §-a értelmében a miősítések egy évi érvénnyel bírnak.

Ime a „perniciosus §“!

Tisztelettel kérdem: hát ott az első pályázatnál miért birt négy évi érvényel.

Aut . . . aut . . . patres conscripti! Az önök törvénytárgyátának ne essék áldozatul a reménykedő pályázó!

Meghiszem, hogy az utóbbi bizottság. illetőleg esperes ur — törvényes alapon áll; de azt is állítom, hogy ennek a törvényes alapnak lelke a: copf! Tény, hogy a betű szerinti értelemben igazsága van a Nagytiszteletű esperes urnak, de hát megvagyon írva; „a betű megöl . . .“

No de nem hibáztatom én a törvény magyarázó és betöltő esperes urat.

Távol áll tőlem, hisz ő nem oka a *törvény rosszaságának*. Hanem hibáztatom magát a törvényt. Mert ha áll a 189, ugyan miért akkor a 190. mely utóbbi az előbbi egyenesen agyon csapja?!

Hiszen ha már abban a régebbi keletű minősítvényben igazolva van az illető pályázó képesített-sége, — illetőleg osztályszerinti minősítése, — s ha a legutóbbi keletű szolgálati bizonyítvánnyal igazolva van a lelkészi jelleg, miért akkor azzal a gyakori — jobban mondva minden esztnevei — új minősítéssel cifrázni a dolgot . . .

En ezekre a kérdésekre nem találtam feleletet. Azért nem újítottam meg minősítvényemet s így történt meg az, hogy az utóbbi pályázatból kizárátván, lett esetleg reám nézve az a 189-ik § „perniciosus.“

Amde hogy én ezeket elmondtam s hogy a mások véleményére is kíváncsi vagyok, ne mondja rám senki, hogy malitiosus is vagyok.*

§.

IRODALOM.

Apologetika.

Irla **Eröss Lajos**. előbb a kémeri s püspök-ladányi református egyház lelképásztora, majd theol. akadémiai tanár Debrecenben. Ára kötve 8 korona. Debrecen. Kiadja Hegedüs és Sándor.

Koldus-szegény prot. theologiai irodalmunk egyik legjelesebb terméke fekszik előttünk, melyhez fogható mű az utolsó félszázad alatt nem jelent meg a magyar prot. theologia világában. Igen mély vallás-bölcsészeti érzéssel, nagy tudással s a gyakorlati élet alapos ismeretével megírott munka ez, mely 356 sűrű oldalt foglal magában.

Tudjuk, hogy az apologetikai irodalom virágzó korát a múlt század utolsó felében érte meg. A német protestáns egyház theologusai és bölcészei legjobb tudásokat vitték ama számos munkákba be, melyek főleg a 60-as és 70-es években jelentek e téren meg. A német protestáns egylet éppen ekkor in floribus állott; s ennek romboló kritikái hatását ellensúlyozandó, *Ebrard, Schultz, Wiegand* és mások

* A minősítvény állandó megnyitását az a körülmény sem indokolná, hogy a bizonyítvány csak „inlitteris“ képesítést bizonyít s nem egzszersmint „in moribus.“ Azután fegyelmi eljárás alatt állók se pályázhatnak, se a kik egy évet ki nem töltöttek. Szerk.

számosan léptek sorompóba, hogy a keresztyén vallás örök, isteni igazságait megvédelmezzék. Azóta stagnálni látszik ez irodalmi válfaj ott is és szinte jól esik látnunk, hogy ime egy magyar kálvinista hittudós ad ma ki hasonló irányu jeles művet. És valljuk meg, hogy nálunk nagy szükség is van ilyen irányu művre, melylyel nagy szolgálatot tehetünk mind a tudománynak, mind pedig a keresztyén egyháznak.

A keresztyénség ellenségei ugyanis ma is számanélküliek és hatalmas erővel támadják az egyházat. E mellett veszedelmesek is; amennyiben valamenynyien a tudománvra hivatkoznak és ennek fegyverével támadnak. Veszélyesek e támadások még azért is, mert *előre* kiszámított terv szerint és bámulatos *egyetértéssel* intézik a keresztyénség ellen csatározásaikat, midőn p. o. a modern pantheismus: az élő, személyes Istent, a kritikai történetírás: a Krisztus istenségét, a természettudományok legszélső irányzata: az emberi lélek létezését is megtagadja. Ilyen tényleges, imminens veszéllyel szemben az egyház sem maradhat közömbös, hanem ugy a valódi tudományos műveltség, mint a társadalmi rend érdekében is, éppen magára az *igazi* tudományos ismeretekre támaszkodva, ki kell mutatni, hogy ezek a negatív törekvések és legtöbbrészből légből kapott pusztá hipothezisek, a tudomány nevét volta-képen nem is érdemlik meg. Meg kell különböztetni a szemfényvesztést a lénvegtől, a tévedést az igazságtól, és a hamis korszellem könnyen hódító és bódító hatását, éppen magával a keresztyén tudománynak hatalmas fegyvereivel kell ellensúlyozni. Hogy ez megtörténhessék, theologiai ifjuságunknak már *korán* kezébe kell adni egy olyan tudományos apparátussal megírott munkát, melylyel felfegyverkezve s később az életbe kilépve, a hitvédelmi harcot megkezdhesse.

A kezünk alatti mű e célnak valóban emberileg megfelel. Szerző teljesen praedestinálva van a tudományos apologetika terén kínálkozó nagy és komoly feladatok alapos megoldására. Művének minden ízén meglátszik, hogy lelkiismeretességgel használta fel a külföldi e nemű termékeket, s ugy kultur-történelmi, mint theologiai és bölcészeti, sőt művészet történelmi téren is, ritka precizitással dolgozott. Van azonban még ezek felett egy igen nagy érdeme a kezünk közt levő műnek: jól van tájékozva ugy a bölcészeti, mint theologiai irodalomban s nyíltan őszintén szól azokról a kérdésekről, melyeket művében éles bonékés alá vesz. Eröss teljesen átvan hatva az evangeliom örök, isteni igazságaitól és meggyődésszerűleg hirdeti az istenség lételet. Szenteskedő nyilatkozatokkal e munkában nem találkozunk; sem pedig céltalan abajgatásokkal valláserkölesi állapotunk fölött.

Az érdekes munka fejezetei különben a következők:

Az első rész *Istenről* szól.

Valamirevaló természet bölcész már régen tisztában van azzal, hogy e mi földünk az ős anyagból nem magától állott elő, hanem egy hatalmas isteni erő hozta azt létre. Ez a hit a nagy königsbergi bölcész Kant szerint is nemcsak *egyedüli* posztulátuma a gyakorlati észnek: de megdönthetetlen alapja az emberi társadalomnak is. S bármennyire előhaladjon is a természettudományok boncoló vizsgálata, ettől a hittől a kitünő néhai marburgi egyetemi tanár és

botanikus *Wiegand* szerint csak akkor lehetne megfosztani az emberiséget, ha annak először a *szívét* tépnék ki. S ez emberi szívben ott van mindég ama legyőzhetetlen szövetségstárs: a *vallásos tiszta érzélem*, a mely bátor öntudattal harcolja a nemes harcot, midőn a naturalizmus és materializmus az evangéliom Istenét durva kezekkel támadja meg.

Ha tehát a *materializmus* azt mondja, hogy az Isten nem egyéb, mint az öröktől fogva való meg-lévő őserő; ha a *deizmus* azt vitatja, hogy az Isten ugyan *személyes* lény, ki a világot ugyan akarásával teremté, de azt teljesen magárahagyva, a végtelen távolságból közönyös nemtörődömséggel nézi annak további fejlődését; ha a *pantheizmus* azt állítja, hogy az Isten maga az *egész mindenség*, hogy ő nem létezik e világon kívül, hanem csak a világban, s hogy ő világ szellem és a természet az ő teste, akkor mi keresztyén theologusok mind eme hipotézisekre a kitünő természettudós és apológéta *Quenstedt* ezt feleljünk: „A mit ti Istennek neveztek az nem Isten, az nem lehet tárgya a mi imádásunknak, az csak egy fogalom, egy üres frázis. Nekünk pedig Isten kell, aki valósággal létezik, aki a *mi Urunk* is!”*

Ennek az élő, személyes Istennek lételetét hirdeti szerző is jeles művében, akiről *Nitsch* is azt mondja hogy: aki ennek lételetét megtagadja, az megtagadja az emberi nemzetre áldásos befolyást gyakorló erkölcsi törvényeket, sőt a *lelkiismeretet* is. Ez élő és személyes Isten oltja az emberi szívbe a *boldogságot* is, melyet ugyan mi Kanttal együtt nem tartunk *legfőbb jónak*; de állítjuk, hogy ezt a boldogságot *csakis* az erkölcsi törvény tisztelete és az erkölcsi kötelességek hű teljesítése útján érhetjük el.

Az Istenről szóló részben legjobban lebilincseli figyelmünket a 7-ik fejezet, mely szól Isten lényegéről önmagához és a világhoz való viszonyában.

Hatalmas argumentumokkal cáfolja itt szerző a materialistákat és monizmus követőit, különösen pedig az ókori *Demokritusnak* egyik ujkori tanítványát a jénai természet-bölcsészt az őnhitt *Häckelt*. Könnyedén elbánnik a vastag materializmus emez apostolaiival, őket teljesen pörére levetkeztetve kimutatja, hogy e modern férfiak tulajdonképen *mind* a régi pogány bölcsészek szekerét tologatják és erős: „fán-táziában utazgatnak.

Bocsásson meg a nyájas olvasó, ha itt ez ismertetés közben én is expectorálni fogok.

A főkérdés itt mindenesetre azon fordul meg, hogy az *anyagin kívül*, melylyel érzékeink által érintkezni szoktunk, van-e csakugyan egy önálló, személyes szellemi hatalom? Vajjon a természet törvényei és esodás tüneményei magoktól előállott *öntudatlan* necessitások-e, avagy mint *Ebrard* állítja, egy teljesen *öntudatosan működő* felsőbb lénynek a *Teremtő* akaratának művei e? S a modern materializmus elvének hódoló természettudósok midőn állítják, hogy a növényi és állati testek, ide számítva embert is, a kedvező körülmények közt *magától és véletlenül lett összejtől* lassanként fejlődtek ki s millió évek folytán lettek azzá, amilyenek ma azok: ez állításukat pusztá, légből kapott hipotéziseknek vagyunk kénytelenek tartani; már csak azért is, mert semmi felvilágosítást sem képesek adni a felől, hogy *mik* voltak tehát azok a kedvező körülmények? De meg honnan származott az *első* összejt és a benne

működő életerő? A „véletlen“-re hivatkozás nem tudományos érv és minket nem nyugtathat meg.

A herbarti iskolához tartozó *Engelbach* erre azt mondja, hogy a komoly és higgadt természettudomány, mely nem vallás bölcsészeti bizonyításokkal, hanem egyedül a fizikai világ erőivel és tüneményeivel foglalkozik, egyenesen visszautasítja e kérdés megoldását mint olyat, mely az ő vizsgálódásának körén kívül esik. Hogy miképen állott elő az első-sejt (*Urcelle*) s hogyan fejlődött ebből az állati és növényi élet? ezt mindaddig nyílt kérdésnek hagyja fen, míg az *organikus levés* (*werden*) titokteljes processusát komoly vizsgálódás útján meg nem fejthette. A materializmus különben is irtózik mindentől, a mi természetfeletti s azért nem kell neki a mi Istenünk, de nem kell a szabad akarat és emberi lélek sem.

Nagyon terjedelmes lenne ismertetésünk, ha e különben érdekes tárgyat tovább is akarnók itten fejtegetni. Utalunk e tekintetben a kezünk alatti jeles műre, mely meggyőző érvekkel mutatja ki, hogy még *ma* is él a *régi* Isten!

A második része e műnek a *világról* szól.

A kozmologia tudományos vizsgálódása első sorban a vele foglalkozó szaktudósok hivatáskörébe vág; de nem mehet el közönbösen e mellett egy keresztyén apológéta sem. Szerző nagy tárgyilagos-sággal írja le a *Kant-Laplace* féle elméletet, melyről találóan jegyzi meg, hogy az sem nem *eredeti*, se pedig *közel* nem jár az igazság határához.

Nagy tudással tárgyalja szerző a biblia kozmogniáját is. Hiszen régi dolog már az, hogy a bibliának és azon alapuló pozitív keresztyén hitnek ellenségei rendszerint a természet-tudományokra hivatkoznak mint olyanokra, melyek a biblia tartalmát és ezzel együtt a keresztyén hit főbb ágazatait is mint képteleneket nevetségesnek tüntetik föl. Sőt még azok is, akik talán nem foglalnak el éppen ellenséges álláspontot a keresztyénséggel, szemben, bizonynyal aggódhatnak néha-néha a keresztyénség jövő sorsa felett, midőn látják, hogy hogy némely természettudósok milyen rémitő erőlködéssel igyekeznek összetörni a bibliát és mindent, ami azon felépült.

Olvassa el csak bárki is idevonatkozó fejezetét e műnek, azonnal megszűnik minden aggodás és kételkedés. Hiszen világos tény az, hogy a bibliának helyesen felfogott tartalma a *valódi* természettudományok eredményeivel nem ellenkezik, s *Häckelék* modern materializmusa a komoly tudomány ítélőszéke előtt merőben léha, alaptalan valamivé zsugorodik össze.

Nagyon érdekes e műben a *csudáról* szóló fejezet tartalma is.

Tudjuk, hogy a modern kultúra lovagjai előtt ez a *lapis offensionis*. S mi, a kik a természetben számtalan megfejthetetlen csudát látunk, melyet csakis egy magasabb természetfölötti hatalom feltevése mellett tudunk megmagyarázni, valóban minden kértel nélkül, elfogadjuk a csudákat. És vannak természetfölötti csudák, akik az mondják, hogy nagy következtelenségbe esnek ám azok, akik a csudákat tagadják és mégis a természetfölöttit elfogadják, mert hiszen a természetfölötti is csuda, azaz olyan valami, amit az érzékiségből, az anyagból megmagyarázni soha sem lehet. És ha *minden* csudát letagadnánk is, mégis maradna *egy* és ez hogy *egyszer* az Isten

* Sonst und Jetzt. Populäre Vorträge über Geologie. Tübingen. 1856. p. 188.

minden esetre közvetlenül működött a természeti erők alkalmazása nélkül is *akkor*, amikor a természet az ő törvényeivel még *nem létezett*.

A mű harmadik része az *emberről* szól.

Az anthropologiai apologetika *Vogt* bibliai embertana és a *Darwin*-féle leszármazás vagy fejlődés ama tételének felállítására óta, hogy: „az ember valamely *kevésbé* magas szervezetű lénytől származott“ egész irodalmal teremtett maga körül. Es örvendetes jelenség gyanánt konstatálhatjuk, hogy a leghirnevesebb Zoologusok is. mint p. o. dr. *Fleischmann Albert*, a hallei *Giebel* és a göttingai *Claus*, meggyőző érvekkel és alapos tudással cáfolják meg a Darwinféle leszármazási elméletet. Nagyon helyesen jegyzi meg *szerező*, hogy: „az eredet műhelye fölé *Du Bois Reymond* írta fel a legtalálóbb jelszót: *ignoramus et ignorabimus!*“

A mű negyedik része a *vallásról* szól.

Szerező elsőben is a a vallás lényegéről igen helyes fogalmakat állítva föl, a revelációról és inspirációról beszél, és itt e kérdéskörnél teljesen nagy mesterének s egykori jeles tanárának, Németország jelenleg is élő legnagyobb dogmatikusának *Kaftán*nak nézetét fogadja el, aki meggyőző érvekkel bizonyítja be, hogy: „vallás és kijelentés szorosán egymáshoz tartozó fogalmak.“ Már *Kant* megmondotta, hogy az *ész* vallása a *kijelentett* vallást soha nem pótolhatja. *Romang* pedig állítja, hogy: „az önerejére támaszkodó emberi tudás a *kijelentett positiv* vallást soha sem nélkülözheti.“* A tübingai kritikai új is-

* *Romang* J. P. Über wichtigere Fragen der Religion. Heidelberg 1:77 p. 211.

kola egyik híve *Rothe* is azt mondja: „A kijelentésben Isten önmagáról mint az emberiség történelmében *cselekvő* személyiségről tesz bizonyosságot és így az emberhez egészen közel áll, annyira, hogy a *bűn* által meghomályosított szemmel is látható.“ (Ján. XV, 24.)

A kezünk alatti művében miután *szerező* a kijelentés lehetséges és szükséges voltát bebizonyította egymásután sorra veszi és élesen bírálja a *Vegscheider* és *Strauss* által felhozott ellenérveket s nagyon helyesen jegyzi meg, hogy: „a kijelentés, melyet mi közvetve s általában *minden vallás* forrásának tartunk (revelatio generalis) speciáliter a keresztyén vallásban nyerte betetetését.“

Nagy lelki gyönyörrel olvashatjuk el a vallásról szóló részben az utolsó három fejezetet, a mely Krisztusról a történelem és a hitvilágban s az *Ő* és a *testi* feltámadásról szól.

A mit a történelmi Krisztusról a biblia tanítása nyomán mond, mind arany és örök igazság marad az. Hanem még jobban emelte volna ez érdekes fejezet értékét az, ha a bibliai Krisztus képét arról az oldalról is lerajzolta volna előttünk, amint az a bibliai kritika által elferdítve s az újabbkori positiv theologiai tudományos vizsgálódás által *ismét* helyre állítva lett. Rendre cáfolni lehetett volna itt a kitikai iskola *jobb* oldalának képviselője *Strauss*nak nézetét, akinek Krisztusa egy megfejthetetlen *rejtély*, a ki a keresztyén egyháznak soha nem lehetett volna igazi undamentoma, valamint a *baloldali* iskola képviselőjének *Renán*nak is nézetét, a kinek Krisztusa nem egyéb mint egy rut — s az emberek legbensőbb erkölcsi érzetét sértő *torzkép*. De miután így is eléggé terjedelmes a mű, bizonyára nem akarta azt még hosszabbra nyújtani.

Finis coronat opus! Hatalmas érvekben gazdag

ez apologetikánk két utolsó fejezete is. A *Strauss* és *Weimarus* féle hipotézisekkel játszva bánik itt el s kimutatja ezeknek tarthatatlanságát. A test feltámadásáról mi is valljuk szerzővei, hogy: „ez a hit igazság is azok közé a dolgok közé tartozik, melyeknek mélységein az emberi ész magábanvéve keresztül nem lábolhat soha. Pál apostol is *titkos dolognak* mondja ezt.“ De ahova az emberi korlátolt tudat be nem hathat, ott megjelenik a boldogító hit, melyet egy igaz keresztyén ember sem nélkülözhet e földi életben, akinek *nem* a kételkedésben és perpatvarkodásban telik kedve, hanem a vallásos és boldogító megnyugvást keresi.

A függelékben, mely vallástörténelmi rész, igen érdekes összehasonlítást találnak e jeles műben a keresztyén vallásoknak más vallásokhoz való viszonyról.

Vajha minél többen átolvasnák e kiváló munkát!

Dr. Márk Ferencs.

Százéves magyar kálvinista könyvkereskedés.

Alföldi magyar kulturánknak egy fontos tényezőjéről emlékezünk mi ezuttal; mikor örömmel hirdetjük, van debrecenben egy tőzsgyökeres magyar kálvinista család, amely már 100 évet küzdött végig magyar könyvek kiadásában s a hazai és külföldi tudományosságnak és szépirodalomnak, terjesztésében. A nemes marási Csáthy familia ez, élő tagjai büszkén tekinthetnek vissza családi hagyományukra a mely nemzeti műveltségünknek is becses darabja s rájuk nézve nézve minden földi vagyonnál drágább örökség. Hiszen mikor a fajmagyar ember még most is lenézi a kereskedelmet és az ipart, mennyivel nagyobb ritkaság az a XIX. sz. elején, hogy egy magyar nemes ember vásárról vásárra járjon, könyveket árulgasson s ezzel a könyveknek barátokat, magának vagyont és megérdemelt elismerést szerezzen! Ezt tette ezelőtt 100 esztendővel M. Csáthy György uram a cég alapítója.

Ő adta ki Budai Ézsaiás nevezetesebb műveit, Diószeghi és Fazekas Fiviszkönyvét, fia Csáthy Lajos a ki Kossuthal is élénk összeköttetést folytatott, kiadta Jókai Esti Lapjait, Csáthy Károly, Révész Imre Adalékait, Beszédeit, Révész Bálint közkedvelt Imakönyveit, Szücs István Debrecen történetét, Beregszászi Pál mértani, Legányi Gedeon történelmi, Imre Sándor magyar nyelvtudományi és irodalmi, Békési Gyula és Tüdös János latin nyelvi, Balogh Ferencz egyháztörténelmi műveit, Szana Tamás Csokonai életrajzát, hogy csak a nevezetesebb, nagyobb kiadványaikat említsük fel. Kiadtak és bizományba vettek összesen 250 könyvet és zeneművet, szerkesztenek évenként u. n. Tárca Naptárt, a melynek az eszméjét tőlök vették át a budapesti kiadók.

Mostani derék tulajdonosai a cégnek azzal tettec nevezetessé üzletük 100 éves fordulóját, egy di szes füzetet adtak ki tetemes áldozatokkal annak a történetéről. A történelmi rész megírásával fáradhatatlan buzgóságu és jeles tollu történetírónkat és tevékeny buvárt, Zoltai Lajos vár. levéltárost bízták meg a ki feladatának igen dicséretes módon tett eleget: pontosan utána járt a városi jegyzőkönyvekből és aktákból mindennek. a mi a Csáthyak könyvkereskedésére vonatkozi s Debrecennek meg a magyar Alföldnek akkori kultúrájára jellemző és érdekes. A szépen kiállított füzetett, képek is díszítik:

az ősök és mostani tulajdonosok arcképei, az 1814-től és az 1823-tól használt bolthelyiségek egykoru rajzai. Függelékben pedig mintegy 20 oldalon össze van állítva a kiadványok kimerítő lajstroma, a melyekből sok könyvészeti becsü unicum van meg ma is a család birtokában.

Igaz hazafiui örömmel üdvözljük a nagy kultúrmissiót teljesítő családot s kívánunk nekik ezután is szép sikereket nemes küzdelmes munkájukban!

Sseremley.

Értesítés. A közelgő *adventi* és *karácsonyi ünnepek* alkalmából lhozzám juttatott kérdezősködésekre e helyen értesítem úgy a kérdést intézett valamint más tisztelt kartársaimat is, hogy az újabb kiadott egyház beszédeim füzetében („A mi hitünk és predikálásunk“) igenis vannak *adventi* és *karácsonyi beszédek* sőt új évi is. Adventiekből van benne *három*, karácsonyiakból *kettő*, új évből *egy*. A kötet ára a bolti ár helyett 3 korona bérmentve. Miután ma is sajátom, nálam rendelhető meg. Szamosujlakon (u. p. Cégény, Szatmár megye.) 1905. november 12. *Vásárhelyi Zs. ev. ref. lelkipásztor.*

Előfizetési felhívás. Minden szívnek megvan a maga kulesa, örökre lezárva egyetlen lélek ajtaja sines. Bánat és szenvedés, — boldogság és öröm egyaránt tehetik kedély világunk szerint főleg a valóságos gondolatokra nézve zárkóztattak az embereket de minden szivre s lélekre vonatkozólag igaz marad az Ur mondása: „Zörgessetek és megnyitattik!“ (Máté 7. 7.) A kules, melylyel föltárhajjuk az érzelmi — a lelki világ ajtaját, maga is csak harmonikus és quadráló lehet. t. i, a legmagasztosabb érzés; a szeretet az! A szeretet töröl könyeket s gyógyít sebeket — a szeretet növel boldogságot, sokszoroz örömet, hiszen az Isten maga is szeretet örök szeretet! Hogy minden szívhez s lélekhez annál inkább megtalálhassam az utat, főleg ezen momentumok szem előtt tartásával irtam meg egyházi beszédeimet, melyek „Szeretet“ cím alatt a legközelebbi karácsony ünnepre hagyják el a sajtót. Famentes papiron. 120 oldalnyi terjedelemben Debrecen sz. kir. város könyvnyomdája állítja ki a könyvet, mely magában foglal körülbelül 20 egyházi beszédet különböző alkalmakra és közönséges vasárnapokra. Ara 2 korona. A mű tiszta jövedelmét arra fordítjuk, hogy élő és munkás szeretetünkkel minél hathatósabban járuljunk hozzá az Olesva-Apátiban Isten dicsőségére, egyház és hazaszeretet növelésére felállítandó iskola költségeinek fedezésére. Az ős szeg előleges beküldése mellett portómentesen kapják meg az igen tisztelt előfizetők a könyvet. A szeretet Istene jót cselekedni velünk nem szünik meg soha örökké! Teljestisztelettel Olesva-Apátiban, 1905. nov. hó. (u. p. Vitka, Szatmár megye.) *Harsányi Pál ev. ref. lelkész.*

KÜLÖNFÉLÉK.

— **Tanári székfoglalók.** A Kollegium 3 újonnan választott tanára dr. Kun Béla, dr. Kovács Gábor jogakadémiai, Nagy Vilmos tanítóképezdei tanár, csütörtökön f. hó 16-dikán tar-

tották székfoglaló előadásait. Az ünnepélyen ős püspökünk és a főgondnok gróf Dégenfeld József ő méltósága is megjelent. Továbbá Kovács József Debrecen város polgármestere, és Oláh Károly kulturatanácsos, Jánosi Zoltán ref. lelkész, a debreceni iskolák küldöttei, igazgatói, Márk Endre az ügyvédi kamara elnöke, más notabilitások a kollegiumi tanárok és az ifjuság, A székfoglalói ünnepély és az utána következő ünnepi lakoma minden tekintetben kitünően sikerült. dr. Kun Béla Kálvin egyházi alkotmány rendszeréről, dr. Kovács a Demografiai mozgalmakról és Nagy Vilmos a vulkánosságról értekeztek. Nagyszerű dolgozatuk, előadási képességük bizonyosságot tett arról, hogy kollégiumunk az eltávozott és elvesztett férfiak helyett kitünő új erővel gyarapodott. Az ünnepélyen főtiszt. Kiss Áron ős püspökünk, dr. Ferenczy Gyula akad. igazgató, a jogi kar dékánja dr. Tóth Lajos és Orosz István tanítóképezdei igazgató beszéltek és üdvözölték az új kollegákat, a kiket ez alkalomból itt is szívből köszöntünk s nekik sikeres, szerencsés és boldog életet kívánunk, A szokásos társas vacsorán az ujtanárok címe alatt és mellett különösebben gróf Dégenfeld József főgondnokot ünnepelték. Feltűnés keltett, hogy a róm. kath. főgimnázium nem képviseltette magát. Valószínűleg Nagy Vilmos miatt is. Meg lehet érteni, de mégis sajnálni kell. Mi mindég büszkeséggel és hálás emlékezéssel gondolunk vissza azokra a szerzetesekre, a kik a reformációhoz állottak, és a kiknek iskoláiból a kollégium a 16-ik században kifejlődött, s azokra a jeles erőkre a kiket azóta is állandóan kapunk s meg is becsülünk.

— **Kápsálás. Az akadémiai rektor professor köszönete** A mult hét folyamán megtartott őszi segély gyűjtés az u. n. kápsálás alkalmával Debrecen város közönségétől főiskolánk tápintézete és szegénytanulói részére 2187 kor. 83 fill. adományt vettünk. Midőn az ősi szokás rendén, melyet minden valószínűség szerint elődeinktől, a reformáció idejéig a kollégium helyén fenállott franciskánus zárda iskolai barátjaitól vettünk atal, a főiskolánk iránt minden felekezeti különbség nélkül megnyilatkozó jóindulatért köszönetet mondok és kollégiumunkat Debrecen városának és lakóinak pártfogásába ajánlom, a segély gyűjtésnél fáradozó lelkes diákság iránt is elismerésemet nyilvánítva vagyok Debrecen, 1905. nov. 17. *Dr. Ferenczy Gyula, akadémiai igazgató.*

— **Tanító képesítő vizsgák.** A decemberi javító és pótló vizsgák a debreceni tanító képző intézetben főtiszteletű püspök ur helybenhagyása szerint a következő renddel tartatnak: jelentkezés ideje dec. hó 17. napja; írásbeli vizsgák 18 és 19 napjain; szóbeli vizsgák 20-ika és a következő napok. Az írás-

beli vizsgákkal egy időben ott nem érdekelt vizsgázók javító vagy pótvizsgái tartatnak.

— **Dr. Antal Géza Amerikában.** Dr. Antal Géza, a pápai theol. akadémia kitűnő tanára, a dunamelléki ev. ref. egyházkerület megbízásából, az amerikai magyar ref. egyházak meglátogatása végett a hó 3-án, Pénteken délelőtt New Yorkba érkezett. Dr. Antal Géza okt. 16-án indult el Pápáról s az állomásra kikísérte az egész theologiai ifjuság, mely rajongó szeretettel csüng a tudós tanáron. Bécsben való rövid megállapodás után Rotterdamba, onnan Londonba ment, Liverpoolba hajóra szállt s Amerikába a White Star Line „Cedric” nevű gyorshajóval érkezett. Kuthy Zoltán, az amerikai magyar ref. egyházmegye esperese, kivel Dr. Antal Géza a Cedricen való érkezését kábelsürgőnyvel tudatta, az amerikai kormány hajóján, a revenue cutter service-el Conney Islandig eléje ment Dr. Antal Gézának és itt az amerikai kormányhivatalnokokkal együtt felszállt a Cedric-re és az egyházkerület illustris kiküldöttjét a hajó fedélzetén szívesen üdvözölte. A mikor a hatalmas hajó horgonyt vetett a new yorki kikötőben, a 48-ik piernél és Dr. Antal Géza, Kuthy Zoltán esperessel kilépett a szárazföldre hatalmas éljenzés fogadta. Bereczky László phonenixvillei, Kozma József pert amboyi, Tegze László delray-i, Komjáthy Ernő bridgeporti, Vajó Sándor woodbridgei lelkészek, Cseh Károly new yorki tanító, Pozsgay Károly esperesi irnok és ezek élén Kuthy Zoltán esperes fogadták s az esperes az egyházmegye lelkészei és hivei nevében örömmel és szeretettel üdvözölte a kedves vendéget és teljes sikert kívánt amerikai működésére. Az üdvözlő szavakra Dr. Antal Géza lelkes szavakban válaszolt. Őszintén reméljük, hogy Dr. Antal Géza éles judiciuma, bölcsessége állandó és igaz békét fog létesíteni az amerikai magyar ref. egyházak és lelkészek között. Dr. Antal Géza szívesen fogadta Komjáthy Ernő lelkész meghívását a bridgeporti templomszentelézre és azon a felavató egyházi beszéd megtartására.

— **A római katakombákban** jelentős felfedezést tettek nemrég. Felfedeztek egy temetőt, melyet a kilencedik században hagytak el. Hosszu időn át ennek a létezése feledésbe ment, s 1720-ban véletlenül rátaláltak, s egy földalatti nagy szobát is fedeztek fel. A kutatás azonban csakhamar abba maradt, mert a nagy földalatti helyiségek egész nagy csoportját fedezték fel. Növeli a felfedezés értékét az a körülmény, hogy e helyiségekben sok festmény, mozaik és számtalan felirat található. A földalatti Róma ugylátszik, még sok emléket rejt, melyeknek napfényre hozatala még sokáig fogja foglalkoztatni az emberiséget.

— **Japánról** újabban többször megemlékezett lapunk, mely hírekől mindenki meggyőződhetett, hogy a most elsimult háborúban szó sem volt pogányok és keresztyének harcáról. Az egyetemes mis-

siói ujság adatai szerint igen jó keresztyének voltak a japán hadvezérek között is, így: Kuruki és Oku a presbiteriánus missiókhoz tartoznak, kik gyülekezeteinkben is kiváló helyet foglalnak el. Togo admirális szintén tagja a presbiteri egyháznak és Uriu helyettes tengernagy a presbiterek között van s mindkettőjükéről azt beszélnek, hogy az egyház érdekében sokat tesznek. Oyama még nem keresztyén, de nagyon jóakarattal viselkedik a keresztyénség iránt s felesége a legbuzgóbb keresztyének egyike az országban. S kitudja egyáltalában, hogy az a „sárga veszedelem” nem ellenkezőleg a keresztyénség számára nyit e fel új kapukat. A japán keresztyénségnek különben a reformatio óta története van, a 19. század óta prot. missió működik ott. Persze vérrel irt ez a történet, de hol nem az a keresztyénségé?

— **Az Izsnyétei tüzkárt szenvedett egyház** részére újabban adakoztak: Felsőnyéki egyház hivei 15 k 48 f. Mezőcsáthi egyház 10 k. Garbócbogdányi hivek adománya 7 k 62 f. Győri ref. egyház adománya 2 k. Csoóri ref. egyház hiveinek adománya 7 k 47 f. Edelényi egyh. hivei adománya 11 k. Nemeskei egyház adománya 2 k. Ibrányi ref. egyház adomány 2 k. Kádár János legényei lelkész adománya 5 k. Barkaszi lakosok adománya 25 k 66 f. Lövői egyház adománya 2 k 70 f. Hoboli egyház adománya 2 k. Lévai egyháztagok ajándéka 5 k. Korláthelmei egyh. hiveitől 25 k 50 f. Tályi egyh. adománya 4 k. Gyüdi egyház adománya 5 k. Kisdobronyi egyh. adománya 4 k. Szilasbalhási egyház adománya 20 k. Petőszinyei egyház hiveitől 3 k 50 f. Solti ref. egyh. adománya 5 k. Csengeri egyh. adománya 4 k. Somogyfatai egyház hiveitől 3 k 30 f. Rafujfalui hivei adománya 14 k 10 f. Szabadszállási egyház adomány 10 k. Hodászi egyh. adománya 2 k. Összesen 20a k. 33 fill. Az előbb begyűlt összegekkel együtt 1048 k. 08 fill. Izsnyéte, 1905 nov. 9. mély tisztelettel Szentimrei József ref. lelkész.

Tartalomjegyzék: Uram, maradj velünk! Szabolcska Mihály. — Zsinat előtt. Dr. Ferenczy Gyula. — Az 1848: XX, t.-c. végrehajtása és a magyar protestáns egyház. Dr. Vajna Géza. — Arany középut, nagykoru szabadság a kuli tuszban. Földváry Jenő. — A sákramentumok kiszolgáltatás módjáról. Nánassy Lajos. — A debreceni református Kollegium adattára. Balogh Ferencz. — Közéletünk: A „perniciosus §.” §. — Iróadalom: Apologetika. Dr. Márk Ferencz. — Százéves magyar kálvinista könyvkereskedés. Szeremley. — Különféle.

Felelős szerkesztő: DR. FERENCZY GYULA.

Pályászati hirdetés.

A debreceni ev. reform. egyházmegyébe bekebelezett, állami fizetés kiegészítést nyert s így *negyedosztályu dancsházai lelkészi állomásra* pályázat hirdettetik.

Évi javadalom: 1. szántó föld 27 $\frac{320}{1200}$ □ öl. 2. Késpénz 224 korona. 3. gyűlt buza 15 m. 7á kgr., 4. gyűlt árpa 12 m. 60 kgr., 5. 6 drb. nagy jószágra legelőilletőség, 6. az egyházkerület által megállapított stolajvédelem, 7. szabad lakás a szükséges melléképületekkel, kerttel,

8. segély az egyházmegyétől 160 kor., 9. Kongrua 453 kor. 68 fill.

A minősítvénynyel és a pályázati hirdetés közzététele utáni időről kelt, eseresileg kiállított, vagy megerősített szolgálati bizonyítványnyal felszerelt pályázati kérvények 1906. december hó 17-ik napjáig Dávidházy János espereshez Kaba (postahely) küldendők.

Debrecenben, 1905. november.

Kiss Áron
püspök.

Pályásat.

A nagybányai ref. egyház segédlelkészi állomására pályázat hirdettetik. Fizetés: 1400—1500 korona és 60—80 korona stóla. Kötelesség: lelkészi teendőkben segédkezés és vallástanítás heti 5—7 órán.

Pályázóknak legalább I. lelkészképességi vizsgával kell birniok. Felmondásra egy hónap kölcsönösen kikötetik. Az állomás december 15-ig elfoglalandó. Kérvény az egyház presbyteriumához címezve, november hó 30-ig alulírottához küldendő.

Nagybánya, 1905. nov. 14.

Soltész Elemér
ref. lelkész.

Pályázati hirdetmény.

A debreceni ev. ref. főiskola pénztáránál lemondás következtében megürült **könyvvezető-ellenőri** állásra ezennel pályázat hirdettetik.

Minősítés tekintetében megkívánatik, hogy:

1.) ev. ref. vallásu, felsőbb tanintézetet vagy legalább középiskolát, illetőleg annak megfelelő szakiskolát végzett legyen. — A középiskola bevégezése érettségi bizonyítványnyal, a megfelelő szakiskola végzése pedig az azon iskolában szokásos végbizonyítványnyal igazolandó;

2.) a könyvvezetésben való képzettségét bizonyítványnyal igazolja;

3.) a pályázati kérvényhez a képesítési bizonyítványokon kívül keresztlevél, katonai kötelezettségre vonatkozó igazolvány és erkölcsi bizonyítvány is csatolandó.

Hivatali biztosítóka: 4000 azaz négyezer korona.

Javadalmazása: évenként 200) kor fizetés, 600 kor. lakáspénz és 5 évenként öt ízben 200—200 korona korpótlék évnegyedenként előre folyósítva.

A kellően felszerelt kérvények 1905. december hó 20-án déli 12 óráig ngs. Simonffy Imre kir. tanácsosnál a főiskola-helyi gondnokánál nyujtandók be.

Teendőit a Collegium pénztárának kezelési szabályzata alapján a Gazdasági tanács határozza meg.

A megválasztott ellenőr a főiskolai tisztviselők nyugdíjintézetének jogos és kötelezett tagja s köteles hivatalát 1906. január havában megválasztása után azonnal elfoglalni.

Debreczen, 1905. nov. 15.

As ev. ref. főiskolai gazdasági tanács.

ALAPITTATOTT:
1845-BEN.

ALAPITTATOTT:
1845-BEN.

A nagytiszteletű lelkészek, tanárok és tanító urak figyelmébe!

Van szerencsém szives tudomására hozni, hogy a

==== **téli idényre** ====

raktáram mindennemű **férfi és fiu ruhákkal** dúsan fel van szerelve.

Nagy választékban, elegáns kivitelben, tartós anyagból szolid árak mellett beszerezhetők:

|| **férfi és fiu öltöny, felöltő, szalon ruha, gyermek costum, esőköpeny** ||
(havelock), iskola ruha, zsinatkabát, palást, főveg stb.

Mérték szerint külön osztály. Ev. ref. papi egyenruha.

Különös figyelmébe! Nagy előnyben részesülnek azon t. vidéki szülők, kiknek fiai helyben hallgatják az iskolai előadásokat, mert a részökre nálam vásárolt ruhákat díjtalanul javítom és vasalom.

Kitünő tisztelettel

NEUMANN M.

cs. kir. udvari szállító, elsőrangú az ország legnagyobb ruha üzlete
DEBRECEN, Piac-utca 49., a m. kir. főpostával szemben.